

***«Η πρακτική της κοινωνικής εργασίας στο πλαίσιο της
διεπιστημονικότητας στο σχολικό περιβάλλον»***

Απόστολος Πανταζής

Κοινωνικός λειτουργός, Υπ. Διδάκτωρ Δ.Π.Θ. – Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Ημερίδα ΣΚΛΕ

Οι προκλήσεις και ο Ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργών στο Σύγχρονο Σχολείο

Αθήνα, 04 Δεκεμβρίου 2025

Εισαγωγή

Το σχολικό περιβάλλον στη σύγχρονη κοινωνία δεν αποτελεί απλώς χώρο μετάδοσης γνώσεων, αλλά ένα χώρο καλλιέργειας δεξιοτήτων, και αντιμετώπισης ποικίλων προκλήσεων αναφορικά με την πολυπολιτισμικότητα, την αποδοχή και τη συμπερίληψη, τις μαθησιακές δυσκολίες, την ενδοσχολική βία κ.ά.. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επίδοση και την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των μαθητών/μαθητριών είναι πολυδιάστατοι, και αφορούν το οικογενειακό, το σχολικό, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Η πολυπαραγοντικότητα των σχολικών αναγκών, καθιστά αναγκαία τη συντονισμένη, διεπιστημονική συνεργασία, όπου ο ρόλος της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας είναι καίριος, καθώς αποτελεί ένα εξειδικευμένο πεδίο πρακτικής και επικεντρώνεται στην προαγωγή της ευημερίας και της ισότιμης συμμετοχής όλων των μαθητών/μαθητριών στο σχολικό περιβάλλον (National Committee for School Social Work Education and Practice, 2015).

Διεπιστημονικότητα

Η διεπιστημονικότητα αναφέρεται στη συνεργασία επαγγελματιών από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους (π.χ., εκπαιδευτικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές) για την επίτευξη ενός κοινού στόχου, μέσω της ανταλλαγής γνώσεων, μεθόδων και προσεγγίσεων (Testa, 2023). Δεν αποτελεί απλώς συνύπαρξη ειδικοτήτων, αλλά διαμόρφωση κοινής παρέμβασης, ανταλλαγής επιστημονικών απόψεων και κοινό σχεδιασμό. Μέσα από τη διεπιστημονικότητα προσφέρεται η δυνατότητα της ολιστικής αντιμετώπισης των ζητημάτων, καθώς κάθε ειδικότητα μπορεί να προσφέρει τη δική της οπτική (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2011).

Στη διεπιστημονική συνεργασία στην εκπαίδευση, οι σχολικοί/ές κοινωνικοί/ές λειτουργοί καλούνται να συνεργαστούν με εκπαιδευτικούς, ψυχολόγους, επαγγελματίες υγείας και άλλες ειδικότητες (Higham, 2006). Στο σχολικό περιβάλλον, η διεπιστημονική ομάδα (όπως οι Επιτροπές Διεπιστημονικής Υποστήριξης, Ε.Δ.Υ.), αποτελεί τη δομή μέσω της οποίας παρέχεται εξειδικευμένη υποστήριξη στους/στις μαθητές/μαθήτριες και τις οικογένειές τους (ΦΕΚ 5009/Β'/27-10-2021).

Διεπιστημονικότητα: Ο Πυρήνας της Σχολικής Παρέμβασης

Στο σχολείο, η διεπιστημονική ομάδα (π.χ. Σχολικός/ή Κοινωνικός/ή Λειτουργός, Ψυχολόγος, Εκπαιδευτικός) λειτουργεί με έναν κοινό εννοιολογικό πλαίσιο και κοινή ατζέντα παρέμβασης.

Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει:

- **Ολιστική Εκτίμηση:** Η συνδυασμένη γνώση (π.χ. η κοινωνική-περιβαλλοντική οπτική του Σχολικού/ής Κοινωνικού/ής Λειτουργού με την ψυχολογική/γνωστική οπτική του Ψυχολόγου) οδηγεί σε μια πιο ολοκληρωμένη διάγνωση των αναγκών των μαθητών.
- **Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις:** Σχεδιασμός δράσεων που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα σε όλα τα επίπεδα (ατομικό, οικογενειακό, σχολικό, κοινοτικό), όπως για παράδειγμα, η αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού όπου απαιτείται παρέμβαση σε ατομικό, οικογενειακό, ομαδικό και κοινοτικό επίπεδο (Nissen, 2019).

Διεπιστημονικότητα και ο ρόλος των Κοινωνικών Λειτουργών

Συνδέει Οικογένεια-Σχολείο: Λειτουργεί ως βασικός συνδετικός κρίκος, διευκολύνοντας την επικοινωνία και την εμπλοκή των γονέων στη σχολική ζωή, ειδικά σε οικογένειες υψηλού κινδύνου ή με πολιτισμικές διαφορές.

Ψυχοκοινωνική Εκτίμηση και Λήψη Κοινωνικού Ιστορικού: Συλλέγει και αξιολογεί πληροφορίες για το οικογενειακό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό πλαίσιο του/της μαθητή/μαθήτριας, μέσω συνεντεύξεων, επισκέψεων κατ' οίκον (όπου απαιτείται) και συνεργασίας με άλλους φορείς, συντάσσοντας το κοινωνικό ιστορικό.

Διασύνδεση, Δικτύωση και παραπομπή: Διασυνδέει την οικογένεια με τις απαραίτητες εξωσχολικές υπηρεσίες, πόρους και δομές της κοινότητας (π.χ., ψυχικής υγείας, πρόνοιας, απασχόλησης). Ενεργεί ως διαμεσολαβητής και συνήγορος των μαθητών/μαθητριών και των οικογενειών τους.

Συμβουλευτική, Υποστήριξη και Ενδυνάμωση: Παρέχει ψυχοκοινωνική στήριξη και ενδυνάμωση σε μαθητές/μαθήτριες και γονείς. Αυτό περιλαμβάνει ατομική συμβουλευτική, κοινωνική εργασία με ομάδες (με μαθητές/μαθήτριες/γονείς/εκπαιδευτικούς) και κοινωνική εργασία με την κοινότητα (σύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινωνία).

Πρόληψη και Αντιμετώπιση Κρίσεων: Συμβάλλει στην πρόληψη φαινομένων όπως η σχολική διαρροή, η παραβατικότητα και η ενδοσχολική βία. Σε περιπτώσεις κρίσεων (π.χ., παραμέληση, κακοποίηση, σοβαρά οικογενειακά προβλήματα), συνεργάζεται με τις αρμόδιες κοινωνικές και δικαστικές αρχές.

Συνεργασία με Εκπαιδευτικούς και άλλους ειδικούς: Ενημερώνει και ευαισθητοποιεί τους εκπαιδευτικούς για την κατανόηση του κοινωνικού πλαισίου και των ψυχοκοινωνικών αναγκών των μαθητών, συμβάλλοντας στον καθορισμό ολιστικών παρεμβάσεων. Παράλληλα συνεργάζεται στο πλαίσιο δράσεων και παρεμβάσεων.

Ανάπτυξη Πολιτικής και Προγραμμάτων: Συμμετέχει στη διαμόρφωση σχολικών πολιτικών (π.χ. κατά του εκφοβισμού) και στο σχεδιασμό προγραμμάτων πρόληψης (π.χ. για την ψυχική υγεία, τη διαχείριση συγκρούσεων κ.ά.) (Παναγιωτόπουλος, 2016; Κανδυλάκη, 2009).

Συνηγορία

Όλοι οι παραπάνω ρόλοι συνδέονται με το ρόλο της συνηγορίας, καθώς η υποστήριξη, η δικτύωση και η ενδυνάμωση αποτελούν βασικές διαστάσεις της υπεράσπισης των δικαιωμάτων. Η συνηγορία αποτελεί έναν από τους βασικούς ρόλους των κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι υπερασπίζονται τα δικαιώματα του ατόμου, της ομάδας, της κοινότητας μέσα από την ενεργή δράση και την ανάληψη πρωτοβουλιών, και παράλληλα αποτελεί σημαντικό πεδίο για την κοινωνική εργασία. Αποτέλεσε, λοιπόν, κεντρική ιδέα για τη διεπιστημονική παρέμβαση που θα παρουσιαστεί στη συνέχεια, και η οποία σχετίζεται με τη λογική του μοντέλου της Bliss (2015), Social Work Advocacy Practice Model, το οποίο οργανώνει τη διαδικασία της συνηγορίας σε πέντε στάδια (Bliss, 2015; Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2011).

Social Work Advocacy Practice Model (Bliss, 2015)

1. CAUSE – Αιτία

Ορίζεται με σαφήνεια γιατί αναλαμβάνουμε δράση (Ποιο ζήτημα ή πρόβλημα θέλουμε να αναδείξουμε; Ποιους επηρεάζει (άτομα, ομάδες, κοινότητα) και με ποιον τρόπο; Ποια είναι τα βασικά εμπόδια, ανισότητες ή αδικίες που παρατηρούμε;)

2. OUTCOMES – Αποτελέσματα

Καθορίζεται ένα συγκεκριμένο και ρεαλιστικό αποτέλεσμα (Τι θα θέλαμε να αλλάξει μέσα από τη συνηγορία; Ποιο είναι το επιθυμητό αποτέλεσμα (π.χ. βελτίωση προσβασιμότητας, αλλαγή πρακτικών, ευαισθητοποίηση);)

3. TARGET AUDIENCE – Στοχευμένο Κοινό / Αποδέκτες

Προσδιορίζονται οι αποδέκτες που πρέπει να επηρεαστούν (Σε ποιους/ποιες απευθυνόμαστε (π.χ. Δήμαρχος, Δημοτικές Υπηρεσίες, σχολείο, τοπικοί φορείς); Ποιοι έχουν την αρμοδιότητα ή τη δύναμη να κάνουν αλλαγές; Ποιο κοινό χρειάζεται να ευαισθητοποιηθεί ή να ενημερωθεί;)

4. STRATEGIES & TACTICS – Στρατηγικές & Τακτικές

Οργανώνεται το σχέδιο δράσης για τη συνηγορία (επιστολή συνηγορίας, δημόσια παρουσίαση / εκδήλωση, συνεργασία με φορείς και συλλόγους, εκπαιδευτικές–ευαισθητοποιητικές δράσεις στο σχολείο ή στην κοινότητα)

5. EVALUATION – Αξιολόγηση

Τί πέτυχε η δράση; Υπήρχε ανταπόκριση; Ποια τα επόμενα βήματα;

Σύνδεση Παρέμβασης με Στάδια Συνηγορίας της Bliss (2015)

1. CAUSE – Αιτία

Η δράση επικεντρώθηκε στο ζήτημα της αναπηρίας και της προσβασιμότητας, καθώς εντοπίστηκαν σημαντικά εμπόδια τόσο στο σχολικό όσο και στο εξωσχολικό (κοινότητα) περιβάλλον.

2. OUTCOMES – Αποτελέσματα

Στόχος ήταν η ενίσχυση της γνώσης και της ευαισθητοποίησης των μαθητών, η ανάπτυξη δεξιοτήτων συνηγορίας και η παραγωγή μιας τεκμηριωμένης επιστολής συνηγορίας προς τον Δήμο.

3. TARGET AUDIENCE – Στοχευμένο Κοινό

Η παρέμβαση απευθύνθηκε σε μαθητές Γυμνασίου, στους εκπαιδευτικούς και στους τοπικούς φορείς (Δήμος – Σύλλογος ΑμεΑ), με στόχο την επίδραση σε διαφορετικά επίπεδα (σχολικό – κοινοτικό).

4. STRATEGIES & TACTICS – Στρατηγικές & Τακτικές

Περιελάμβανε ενημέρωση για την αναπηρία, επιτόπια καταγραφή εμποδίων στην κοινότητα, ομαδική εργασία, φωτογραφική τεκμηρίωση και παρουσίαση, συγγραφή επιστολής συνηγορίας στο μάθημα της Γλωσσικής διδασκαλίας.

5. EVALUATION – Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της δράσης έγινε μέσα από την παραγωγή της επιστολής και την παρουσίαση στα υπόλοιπα τμήματα με στόχο την ευαισθητοποίησή τους.

Παρέμβαση

Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία

Ομάδα παρέμβασης: Συμμετείχε ένα τμήμα της Γ' Γυμνασίου, αποτελούμενο από 19 μαθητές/μαθήτριες.

Τα μέλη της ΕΔΥ ενημερώθηκαν από τον Κοινωνικό λειτουργό για την αρχική ιδέα της παρέμβασης, και στη συνέχεια και ο Σύλλογος Διδασκόντων, ώστε να εντοπιστούν εκπαιδευτικοί που θα ήθελαν να συμμετέχουν στη δράση.

Πρώτο μέρος: Στόχος του πρώτου μέρους, ήταν οι μαθητές/μαθήτριες να ενημερωθούν για τη δράση και να λάβουν την απαιτούμενη γνώση για το θέμα.

Οι μαθητές/μαθήτριες ενημερώθηκαν για ζητήματα που αφορούν:

- την αναπηρία

- την προσβασιμότητα και τα εμπόδια στο δημόσιο χώρο

- τους κοινωνικούς παράγοντες που οδηγούν στον αποκλεισμό, τις προκαταλήψεις και τα στερεότυπα

- την έννοια της συνηγορίας και το δικό τους ρόλο που μπορεί να έχουν ως φορείς αλλαγής

Δεύτερο μέρος: Στόχος ήταν οι μαθητές/μαθήτριες να συλλέξουν τεκμήρια για τις δυσκολίες προσβασιμότητας στην τοπική κοινότητα, αλλά και στο σχολείο, αναπτύσσοντας επίγνωση των δυσκολιών που βιώνουν τα Άτομα με Αναπηρία.

Η δράση πραγματοποιήθηκε στο σχολείο, αλλά και σε εξωτερικό χώρο, στην περιοχή του σχολείου.

Οι μαθητές/μαθήτριες χωρίστηκαν σε δύο ομάδες και υπήρχε υποστήριξη (συνοδεία) και από εκπαιδευτικούς.

Με τη χρήση κινητών τηλεφώνων, φωτογράφησαν σημεία στα οποία ένα Άτομο με Αναπηρία, θα δυσκολευόταν να έχει πρόσβαση (π.χ. πεζοδρόμια, διαβάσεις, είσοδοι δημόσιων υπηρεσιών, το ίδιο το σχολείο).

Τρίτο μέρος: Στόχος η υλοποίηση επίσημης δράσης με πραγματικούς αποδέκτες, αλλά και η εκμάθηση συγγραφής μιας επιστολής (σύνδεση με το μάθημα της Γλωσσικής διδασκαλίας)

Στο μάθημα της Γλωσσικής διδασκαλίας, με την υποστήριξη της μίας από τις Φιλόλογους που συμμετείχανε:

- συντάχθηκε επιστολή συνηγορίας στην οποία συμπεριελήφθησαν τα σημεία που εντοπίστηκαν μέσα από την έρευνα
- προτάθηκαν συγκεκριμένες παρεμβάσεις βελτίωσης

Παράλληλα, απαντήθηκαν τυχόν ερωτήματα που προέκυψαν από τους μαθητές.

Η επιστολή απευθυνόταν προς:

- τον Δήμαρχο της περιοχής
- με κοινοποίηση στον τοπικό σύλλογο Ατόμων με Αναπηρία

Λήξη: Στόχος η ενημέρωση των υπόλοιπων μαθητών/μαθητριών, μέσα από τα ευρήματά, η ευαισθητοποίησή τους, καθώς και η σύνδεση της σχολικής εμπειρίας με την τοπική κοινότητα.

Οι μαθητές/-τριες της ομάδας παρουσίασαν μέσα από τη δημιουργία ενός power point στους/στις υπόλοιπους/-ες μαθητές/-τριες του σχολείου:

- τις φωτογραφίες από την καταγραφή προκειμένου να δείξουν τα σημεία μη προσβασιμότητας, και
- τα κύρια σημεία της επιστολής συνηγορίας

Λειτουργία της διεπιστημονικής ομάδας

Κοινωνικός λειτουργός: Ανέλαβε το συντονισμό της δράσης, παρουσίασε τις κοινωνικές διαστάσεις της αναπηρίας και της προσβασιμότητας, ενίσχυσε τις αρχές της συνηγορίας και της κοινωνικής συμμετοχής, διασύνδεσε τη δράση με ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα και την τοπική κοινότητα

Ψυχολόγος: Αναφορά στην κατανόηση ψυχοσυναισθηματικών παραμέτρων (ενσυναίσθηση, στάσεις, αντιλήψεις, προκαταλήψεις), συμμετείχε στην προετοιμασία της δράσης, ενίσχυσε την ανάπτυξη κοινωνικό-συναισθηματικών δεξιοτήτων κατά την ομαδική εργασία

Εκπαιδευτικοί: Πραγματοποίησαν τη σύνδεση της δράσης με το αναλυτικό πρόγραμμα (Γλωσσική διδασκαλία), καθοδήγησαν τη σύνταξη της επιστολής συνηγορίας και τη μεταφορά της δράσης σε εκπαιδευτικό αποτέλεσμα, υποστήριξαν τις ομάδες στη συλλογή υλικού στο πεδίο

Όλοι μαζί: Διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των ομάδων, διευκόλυνση στην παρατήρηση, αναγνώριση και καταγραφή των εμποδίων προσβασιμότητας, συν-διαμόρφωση της επιστολής συνηγορίας, συν-διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος προς παρουσίαση

Σημαντικότητα της διεπιστημονικής δράσης

- ✓ Σύνδεση σχολείου – τοπικής κοινότητας
- ✓ Ανάπτυξη δεξιοτήτων συνηγορίας
- ✓ Βιωματική μάθηση
- ✓ Οπτική και συνεργασία διαφορετικών ειδικοτήτων αναφορικά με ένα πραγματικό κοινωνικό ζήτημα

Οφέλη για τους μαθητές

- ✓ Ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης
- ✓ Καλλιέργεια ενσυναίσθησης και συνειδητοποίηση των δυσκολιών και των εμποδίων πρόσβασης που βιώνουν τα Άτομα με Αναπηρία
- ✓ Ενίσχυση της συνεργασίας και της ομαδικότητας
- ✓ Σύνδεση της μάθησης με πραγματικά κοινωνικά ζητήματα μέσω της βιωματικής δράσης

Η διεπιστημονική δράση ήταν καταλυτικός παράγοντας στην πραγματοποίηση της παρούσας παρέμβασης, και παράλληλα είναι σημαντική στο να προσεγγίζουμε σύνθετα και πολυδιάστατα κοινωνικά ζητήματα. Στο πλαίσιο αυτό, ο/η κοινωνικός/κοινωνική λειτουργός μπορεί να αποτελέσει συνδετικό κρίκο ανάμεσα στις ειδικότητες, συντονίζοντας δράσεις, ενδυναμώνοντας τη σχολική κοινότητα, και μετατρέποντας τη διεπιστημονική συνεργασία σε μια στοχευμένη παρέμβαση συνηγορίας.

Σας ευχαριστώ !!